

ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

ШУТАК Ілля Дмитрович - доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького

УДК 340.1

Научная статья определяет доктринальные основы юридической техники как теоретико-прикладной юридической науки, ее место в системе юриспруденции и основные задачи.

Ключові слова: юридична техніка, теорія права, правове регулювання, юридичне письмо, нормативно-правовий акт.

Постановка проблеми

У процесі еволюції права відбулося його виокремлення із нормативної системи первіснообщинного ладу. Саме тоді розпочався етап розвитку інституту юридичної техніки. Поділ суспільства на соціально неоднорідні групи спричинив перехід від соціального регулювання, що регулювало суспільні відносини за допомогою соціальних норм, до безпосередньо нормативного регулювання, а відтак зумовив появу юридичної техніки, що виступала як формалізований регулятор для надання праву системних та структурних ознак.

Про відсутність юридичної техніки в первісному праві свідчить її низький рівень розвитку, зумовлений відсутністю елементарних правових понять. Адже первісне право виникло в процесі спільного життя людей внаслідок багаторазового повторення суспільних відносин, виражало волю всієї общини, роду або племені, існувало в усній, неписаній формі у свідомості людей, здійснювалось відповідно до звичаїв, традицій, внутрішнього переконання. Першочергово формувалися не

прийоми письмового вираження норм права, а тлумачення неписаних правил, які застосовувалися у кожному конкретному випадку у вигляді усних переказів, приказок, обрядових дій.

Стан дослідження

Юридичну техніку різнобічно вивчали українські спеціалісти, зокрема К. Волинка, Б. Даневич, О. Дзюбенко, В. Копейчиков, Л. Луць, О. Мурашин, Л. Пригара, П. Рабінович, В. Риндюк, О. Скакун та інші, а також зарубіжні дослідники В. Баранов, Р. Бержерон, М. Давидова, Ю. Тихомиров, Д. Чухвічев та ін.

Мета наукової статті – висвітлити доктринальні основи юридичної техніки.

Виклад основних положень

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин теорія держави і права – чи не єдина наука, що дає узагальнене уявлення про державно-правове життя суспільства. Юридична техніка – складова частина теорії держави і права, але має практичну спрямованість і, можливо, в найближчому майбутньому буде виокремлена як самостійна сфера науки.

Юридична техніка – це сукупність прийомів і способів підготовки, розгляду, прийняття та обнародування проектів нормативно-правових, правозастосовних, інтерпретаційних актів, які забезпечують повне, просте, точне, економічне їх спів-

відношення з життєвими реаліями, волею нормодавця або інтерпретатора [7, с. 8].

Питання, чи належить юридична техніка до юриспруденції, не відразу стало очевидним. Видатний німецький вчений Р. Ієрінг (1818 – 1892 рр.) присвятив цій проблематиці самостійне дослідження, назвавши його «Юридична техніка» [1]. Однак у змісті праці висвітлено способи створення законів, тобто законодавчу техніку. Він вважав юридичну техніку способом практичної реалізації теорії права в діяльності юриста.

Французький учений М. Оріу заперечував саму необхідність поняття юридичної техніки, оскільки вона, на його думку, неадекватна важливості та значущості права як соціального явища. Проблема статусу юридичної техніки в системі юридичних наук обґрунтував професор В. Сирих, який вважає, що юридична техніка – це самостійна наука, що має прикладний характер.

На даний момент більшість вчених погоджується з тим, що в лоні теорії права з'явився відносно автономний науковий напрямок – юридична техніка.

На думку багатьох авторів, родоначальником юридичної техніки слід вважати англійського вченого Ф. Бекона. Так, у 1620 році вийшла в світ робота Ф. Бекона «Новий органон», у якій автор виклав правила написання законів. Розвиток юридичної техніки продовжив французький учений Шарль Луї Монтеск'є, англійський науковець Є. Бентам, німець Р. Ієрінг [2, с. 27].

У радянській юридичній літературі різним проблемам юридичної техніки присвячені роботи С. Алексєєва, Д. Керімова, А. Піголкіна, А. Ушакова та ін.

Значний внесок у розвиток юридичної техніки належить заслуженому діячеві науки Російської Федерації, президенту Нижегородського дослідного науково-практичного центру «Юридична техніка», доктору юридичних наук, професору, академіку В. Баранову. Початок формування наукової школи В. Баранова припадає на 1999 рік, коли невеликий колектив однодумців (В. Баранов, В. Бабаєв, В. Толстик) організували та провели науково-методичний семінар «Юридична техніка», результа-

том якого стало видання у січні 2000 року збірника статей «Проблеми юридичної техніки». З того часу і до сьогодні школа з різною інтенсивністю функціонує у формі створення різнопланових творчих колективів. Загалом у розробці основного наукового напрямку школи бере участь більше 110 фахівців (як учених, так і практиків) [3].

13 червня 2006 р. Управління ФНС у Нижегородській області зареєструвало як юридичну особу «Нижегородський дослідний науково-прикладний центр «Юридична техніка», до складу якого увійшло 17 співробітників Нижегородської академії МВС та 25 фахівців інших юридичних вузів Росії. Школа підтримує досить міцні зв'язки з органами внутрішніх справ. Представники наукової школи за останні 5 років підготували 19 експертних висновків на проекти федеральних і регіональних законів. Крім того, в усі суб'єкти Російської Федерації підготовлено, опубліковано та розіслано «Рекомендації з підготовки та оформлення проектів федеральних законів». З 2007 року видається спеціалізований науковий журнал «Юридична техніка».

Що стосується України, то активне наукове дослідження юридичної техніки почалося з 90-х рр. ХХ ст., коли Україна постала на карті світу як молода і незалежна держава. У період планування нової, як передбачалось, правової системи, нової правової ідеології розроблялась і нова концепція створення українського законодавства, головною перевагою якого була б народність, а відтак ясність і простота його положень. Швидкі темпи створення такого законодавства без урахування прийомів та засобів юридичної техніки спричинили прийняття великої кількості необдуманих, юридично неякісних та логічно неструктурованих нормативно-правових актів, що при подальшому їх застосуванні призвело до численних помилок, колізій та протиріч у регулюванні суспільних відносин, при вирішенні конкретних життєвих обставин.

Факультет права Мерсерського університету (США) – «коліска» вчення такого засобу юридичної техніки, як юридичне письмо. Інститут юридичного письма (англ. Legal Writing Institute (LWI) – найбільша у

світі некомерційна організація, метою якої є вдосконалення техніки юридичного письма. У дослідженні вказаної проблематики бере участь понад 2000 членів інституту – відомі адвокати, судді, а також професори у галузі юридичного письма США, Канади, Європи, Азії, Австралії та Нової Зеландії [11].

LWI було створено як відгалуження першої конференції з юридичного письма, проведеної в університеті П'юджет-Саунд (Puget Sound) у 1984 році. Конференція частково фінансується засобами, що залишилися від Національного фонду розвитку гуманітарних наук гранту Крістофера Райдота (Christopher Rideout), англійського професора університету П'юджет-Саунд. Лорел Каррі Овтс (Laurel Curgie Oates), професор юридичного письма університету П'юджет-Саунд, допоміг організувати першу конференцію, у якій взяло участь 108 фахівців з юридичного письма. Концепція LWI досягла значного успіху в 1985 році, коли Асоціація американських шкіл права провела конференцію в Чикаго. Численні лідери у галузі юридичного письма, що були присутні на цій конференції, визначили пріоритетний напрям діяльності LWI – сприяння розвитку академічної дисципліни юридичного письма в Європі. Вперше було обґрунтовано, що навчання юридичного письма, як однієї з найважливіших навичок практикуючих адвокатів та суддів, вкрай необхідне для підготовки фахівців у галузі права [4, с. 18].

Особливо цінними для дослідження юридичної техніки стали вітчизняні наукові розробки, а саме: «Общая теория правовых оговорок» [6], «Теория и практика оговорок в праве: система понятий. Терминологический словарь» [7], «Застереження міжнародних нормативно-правових актів (загальнотеоретичні й типологічні аспекти)» [5], «Дефекти дефініцій міжнародного права: теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти» [8; 9], «Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права» [10].

У наведених працях синтезовано наукові досягнення і дидактичні новели у сфері юридичної техніки, систематизовано по-

няття, що акумулюють загальні й часткові тенденції виникнення, становлення, розвитку юридичної техніки, а в її рамках – правових застережень. Вперше в юридичній науці здійснено дослідження правових застережень як засобів забезпечення максимальної точності у викладенні думки правотворця, вдосконалення методів досягнення компромісу в середовищі правотворчого корпусу та способів оптимізації правового регулювання.

З метою дослідження правового регулювання та юридичних технологій, проведення наукового аналізу проблем теорії держави і права, правового регулювання та юридичної техніки, розробки концепцій техніко-юридичного забезпечення законотворчої діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, у 2011 році в Івано-Франківську було засновано лабораторію академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки.

Розглядаючи юридичну техніку як відносно самостійну наукову дисципліну, доречно порушити питання про її взаємодію з іншими науками. Якщо звернутися до юридичних наук, то найбільш виразно простежується зв'язок юридичної техніки із загальною теорією права. Причому цей зв'язок охоплює генетичні, методологічні, понятійні аспекти, що дозволяють говорити про загальну теорію права як базову дисципліну щодо юридичної техніки.

Загальновизнано, що теорія «постачає» юриспруденцію правовими поняттями і категоріями, отримуючи натомість емпіричний матеріал для своїх узагальнень. Характерно, наприклад, що значення грецького слова «теорія» і давньоіндійського слова, що означає розум, можна передати за допомогою одного і того ж слова «розгляд», а центральним поняттям у декількох релігійно-моральних філософіях є слово «шлях» як позначення орієнтації помислів, спонувань і повсякденного способу життя для релігійно-праведних людей (буддизм, даосизм, християнство, іслам).

Крім теоретичних висновків, загальна теорія права, узагальнивши емпіричні дані, формулює й конкретні практичні ре-

комендації щодо вдосконалення правозастосовної, правотворчої, іншої діяльності, права в цілому. Ці практичні рекомендації, розроблені загальною теорією права на базі матеріалу галузевих наук, і складають у своїй основі юридичну техніку. Зв'язок теорії з галузевими дисциплінами проявляється, таким чином, двояко: з одного боку, цей зв'язок виражається в розробці правових понять і категорій (теоретичний зв'язок), з іншого – у розробці напрямів і засобів вдосконалення права у всіх його проявах (практичний зв'язок – юридична техніка).

Юридична техніка виступає сполучною ланкою між загальною теорією права та галузевими дисциплінами. Галузеві науки не обмежуються тими практичними рекомендаціями, які розробляє для них теорія права.

Професійні прийоми і засоби доповнюють, конкретизують, розвивають положення загальної юридичної техніки, наповнюють їх конкретним практичним змістом. Прикладом можуть служити техніка укладання угоди, техніка ведення судового засідання, техніка кваліфікації злочину.

Прикладні юридичні науки, як правило, взаємодіють із загальною теорією права лише опосередковано. Але завдяки практичному характеру юридична техніка вступає із ними в прямі зв'язки. Широке розуміння дозволяє стверджувати, що питання, які вирішуються багатьма прикладними науками, можуть бути включені в предмет юридичної техніки. Наприклад, хіба тактика проведення слідчих дій, методика розслідування злочинів не призначені раціоналізувати юридичну діяльність, сприяти досягненню цілей правового регулювання найбільш ефективними способами?

З іншого боку, методи і прийоми, що розробляються судовою медициною або судовою бухгалтерією, мають не тільки спеціальний неюридичний зміст, а й адресовані, насамперед, неюристам-фахівцям в інших сферах. Ймовірно, межа між юридичною технікою та іншими прикладними науками повинна проводитися залежно від того, чия діяльність ґрунтується на певних правилах.

Розвиток юридичної техніки зумовлений її взаємодією з логікою (наукою про закони людського мислення), філологією (наукою про мову), герменевтикою (філософським вченням про інтерпретацію). У літературі до числа дисциплін, взаємопов'язаних із юридичною технікою, включають також праксеологію (науку про правильно організовану, ефективну діяльність), кібернетику (теорію інформації) та ін.

Висновок

Отже, юридична техніка – теоретико-прикладна юридична наука, предметом вивчення якої є закономірності раціональної юридичної діяльності зі створення, тлумачення та реалізації права. У системі юриспруденції юридична техніка вирішує завдання систематизації знань про методи та прийоми здійснення юридичної діяльності, що формуються загальною теорією права, галузевими та прикладними юридичними науками.

Юридична техніка за багато століть набула характеру складної інституційної освіти зі своєю філософією і автономними доктринами. Тим часом концепція юридичної техніки, що розробляється у рамках загальної теорії права, не повинна виключати можливості більш широкого залучення практичного арсеналу галузевих наук. Таким чином, відбувається взаємозбагачення юридичних напрямів, а теоретична думка доповнюється новою синтезованою якістю.

Література

1. Иеринг Р. Юридическая техника. – СПб., 1906 [Електронний ресурс] / Р. Иеринг. – Режим доступу: <http://www.russiunlawyers.ru/art.shtml>
2. Кашанина Т. В. Юридическая техника : учебник / Т. В. Кашанина. – 2-е изд., пересмотр. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 496 с.
3. Нижегородский исследовательский научно-прикладной центр «Юридическая техника» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jurtech.ru/frame.html>
4. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : дис.

АНОТАЦІЯ

Наукова стаття окреслює доктринальні основи юридичної техніки як теоретико-прикладної юридичної науки, її місце в системі юриспруденції та основні завдання.

SUMMARY

Research paper outlines the doctrinal foundations of legal technique as theoretical legal science, its place in the system of law and basic tasks.

... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. І. Онищук. – Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 224 с.

5. Шутак І. Д. Застереження міжнародних нормативно-правових актів (загальнотеоретичні й типологічні аспекти) / І. Д. Шутак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 2(10). – С. 104–110. wikipedia.org/wiki/Legal_writing#Legal_drafting

6. Шутак І. Д. Общая теория правовых оговорок : [монография] / И. Д. Шутак. – СПб : Санкт-Петербургский университет МВД России, 1998. – 205 с.

7. Шутак І. Д. Теория и практика оговорок в праве : система понятий. Терминологический словарь / И. Д. Шутак. – СПб :

Санкт-Петербургский университет МВД России; Алетейя, 1999. – 203 с.

8. Шутак І. Д. Дефекти дефініцій міжнародного права: теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти / І. Д. Шутак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – № 3(15). – С. 85–91.

9. Шутак І. Д. Дефекти дефініцій міжнародного права: теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти / І. Д. Шутак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – № 4(16). – С. 84–89.

10. Шутак І. Д. Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права / І. Д. Шутак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – № 1(13). – С. 91–100.

11. Legal writing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en>.